

ВІДГУК

офіційного опонента Перепелиці Григорія Миколайовича, доктора політичних наук, професора, професора кафедри міжнародних відносин та зовнішньої політики Навчально-наукового інституту міжнародних відносин КНУ ім. Тараса Шевченка на дисертацію Федонюка Сергія Валентиновича на тему: «Нестабільність і колаборативна комунікація в міжнародних політичних системах» подану на здобуття наукового ступеня доктора політичних наук за спеціальністю 23.004 – політичні проблеми міжнародних систем та глобального розвитку.

Актуальність теми дисертаційного дослідження С.В. Федонюка обумовлена як науковою потребою в її теоретичній розробці, так і практичною необхідністю, пов'язаною з глобальною зміною світового порядку та системи міжнародних відносин, спровокованою російсько-українською війною, що має глобальний вимір у вигляді глобального конфлікту за глобальне домінування у світі. Такі процеси породжують хаос, невизначеність, мінливість, складність і неоднозначність зміни глобального міжнародного середовища. В цих умовах виникла нагальна потреба в пошуку спеціальних нетрадиційних методів цього міжнародного середовища і відповідних прийняття стратегічних рішень. Отже, входження суспільства і міжнародного середовища в глобальну нестабільність та непередбачуваність потребує відповідної розробки нової методики дослідження цих турбулентних процесів.

У зв'язку зі складністю та невизначеністю цих процесів Федонюк С.В. обрав за мету розробити і верифікувати наукову модель пояснення нестабільності міжнародних політичних систем у мережево опосередкованому середовищі шляхом інтеграції параметрів мінливості, невизначеності, складності й неоднозначності (VUCA) цього глобального середовища.

Для України ця проблема набуває особливого значення у зв'язку з тим, що вона одночасно знаходиться в стані широкомасштабної війни з Російською Федерацією і прискорює свою європейську інтеграцію. Тож мережеві колаборативні практики, в цьому випадку запропоновані автором, можуть забезпечити швидку самоорганізацію, зокрема, оборонну та гуманітарну мобілізацію, а також, що важливо, комунікаційний супровід інтеграційних рішень, що обумовлює суттєву ступінь новизни і практичної потреби.

Наукова новизна цієї роботи полягає у формуванні та верифікації типології сценаріїв міжнародно-політичної нестабільності на перетині мікродинаміки мереж і рівнів міжнародної реакції. В цьому сенсі робота є суцільно новаторською, яка відкидає традиційно усталені підходи як до її змісту, так і методів дослідження. Дослідження побудовано в логічно-абстрактному стилі від теоретичного осмислення явища політичної нестабільності та ролі колаборативної комунікації до методології конкретизації, емпіричної верифікації та доборі кейсів, порівняльних узагальнень, прогностичних оцінок і практичних рекомендацій.

Ступінь обґрунтованості наукових положень висновків і рекомендацій. Дисертаційна робота Федонюка С.В. відрізняється обґрунтованістю наукових положень і висновків. Так, в дисертації сформульовано низку наукових положень, що належним чином обґрунтовані та є суттєвим внеском в дослідження обраної тематики. Здійснюючи широкий огляд наукових робіт з обраної тематики, автор виявив декілька прогалин, які не дають позитивного вирішення на поставлені проблеми. Зокрема, це брак теоретично вивіреної рамки, яка пов'язує мережеві сигнали з градаціями інституційної відповіді та умовами її результативності для міжнародних систем, зокрема ЄС; відсутність уніфікованої основи для співставлення гетерогенних подій як елементів однієї політичної динаміки; брак інтегрованих індикаторів, що зшивають VUCA й колаборацію з міжнародною реакцією, а також відтворюваних процедур аналізу цифрових слідів у міжкейсних порівняннях.

Поставивши за мету заповнити ці прогалини, автору вдалось відповісти на головне дослідницьке питання: як мереживо-колаборативна комунікація впливає на суспільно-політичні процеси в VUCA середовищі та як її ресурси можуть бути використані для адаптації в глобальній конкуренції. Таким чином, було проведено критичний огляд літератури про VUCA середовище й нестабільність у міжнародно-політичних системах та запропоновано пояснювальну призму, що поєднує мікродинаміку мережевих практик із макромережевими наслідками. Тож новизна цієї роботи цілком відповідає вимогам, що пред'являються до визначення її критеріїв.

Отже, мета, об'єкт та предмет дослідження цілком відповідають обраній темі і є такими, що вирішують поставленими завданнями. В центр концептуальної рамки, покладено дослідження нестабільності як системного процесу. Автор переконливо доводить, що переростання нестабільності зумовлене поглибленням взаємозалежності між міжнародними акторами та глобалізованою інформаційною комунікацією, що дає змогу швидко поширювати наслідки політичних дій. За цих умов нестабільність набуває системного виміру. Невизначеність автор пов'язує, насамперед, з відсутністю чіткої інформації про наявні і майбутні події. Цікавим видається також аналіз наслідків непередбачуваності в різних сферах життєдіяльності, що дозволяє виявити особливості їх прояву. На цьому фоні виділяються особливості міжнародного середовища, яке стає все більш невизначеним і неоднозначним під впливом глобалізації, технологічного прогресу, зростання інформаційних потоків, розгортання конфліктів, коли ефективності традиційних дипломатичних інструментів стає недостатньо.

Досліджуючи проблематику VUCA в контексті глобального розвитку і політичних систем, автор звертає увагу на розмитість методологічних орієнтирів. На сьогодні, як констатує Федонюк С.В., можемо говорити про відсутність універсальної системи показників для охоплення всіх чотирьох компонентів, а тим більше у взаємозв'язку, з динамікою якогось пов'язаного фактора (с. 53) та відсутності цілісної системи індикаторів для опису VUCA ризиків. Для подолання

цієї проблеми автор рекомендує брати до уваги змінні характеристики і виокремлює шість основних методологічних напрямків в дослідженні VUCA процесів та ідентифікувати існуючі прогалини (с. 55).

В цьому контексті безумовним науковим здобутком автора є розкриття операційної референціації компонентів VUCA в аспекті динаміки міжнародних соціально-політичних процесів та у взаємодії з групами емпіричних індикаторів (с. 70), а також приведені в роботі коефіцієнти їх розрахунків для обчислення видів активності показників VUCA.

Важливим параметром VUCA, на який звертає увагу автор, є неоднозначність, яку потрібно враховувати зокрема при прийнятті стратегічних рішень. Значущість цього параметру визначається тим, що він показує рівень множинності тлумачень та невпевненості сенсів і може відображатися через міру розбіжностей як у розумінні одних і тих самих повідомлень різними групами, що визначається на основі аналізу реакцій.

Безумовно заслугою автора є те, що для вирішення проблеми неоднозначності він вводить додатковий значно ширший спектр критеріїв, серед яких: здатність аналітичної спільноти оперативно реагувати на передбачувані події та підлаштовуватися під зміни; проведення якісного комплексного інформаційного обміну, що дає змогу орієнтуватися в ситуації, маючи достовірну інформацію, спроможність виробляти спільне розуміння та інтерпретацію подій, яку можна оцінити за наявності єдиного або домінуючого наративу та інші.

Проте, поряд з розглядом ієрархічних моделей, основна найбільш результативна частина дослідження присвячена горизонтальній взаємодії масового співробітництва в комунікації, яка ефективна за умови її адаптивності, координації та сенсотворення як наслідків інформаційної прозорості гнучкості, самоорганізованості, спільних смислів та орієнтації на результат. Масове співробітництво представлено як одна з центральних категорій цього дослідження, викладеного в другому розділі дисертації, де автор всебічно окреслив теоретичні засади цього феномена як явища сучасної цифрової взаємодії, дослідив основні форми та вплив на розвиток знань і в максимально доступній формі намагався пояснити основні мотивації його учасників, а також проаналізувати його суспільні і міжнародні ефекти.

Зважаючи на важливість ролі цього феномену, автор визначає масове співробітництво в якості базової інфраструктури сучасної публічної дипломатії, яке виконує функції інформаційної стійкості й каталізатора політичних змін (с. 150).

Попри наявність зазначених наукових здобутків, найбільшу наукову цінність, на мою думку, мають результати дослідження, викладені в третьому розділі дисертації, присвячені кооперативній комунікації протестних рухів. Досить цікавим новаторським підходом в цьому розділі можна вважати дослідницький кейс, присвячений аналізу політичної невизначеності як передвиборчого інструменту комунікації Дональда Трампа в умовах VUCA.

Головним ресурсом політичної комунікації Д. Трампа стала колаборативна мережа його прихильників, які миттєво підхоплювали, обговорювали й поширювали його дописи на цифрових платформах, фактично перетворившись на співторців і ретрансляторів політичних меседжів. Д. Трамп стимулював цей процес за допомогою провокативного контенту й персоналізованих повідомлень, що допомогло йому адресно звертатися до виборців у головних штатах. Мережа його прихильників, які миттєво підхоплювали, обговорювали й поширювали його дописи на цифрових платформах, фактично перетворившись на співторців і ретрансляторів політичних меседжів. Д. Трамп стимулював цей процес за допомогою провокативного контенту й персоналізованих повідомлень, що допомогло йому адресно звертатися до виборців у головних штатах.

Визначальною рисою стилю Д. Трампа стала дезінтермедіація комунікації – усунення традиційних посередників (мас-медіа) та створення паралельних інформаційних просторів, де його голос домінував над голосом інституцій. Замість офіційних прес-конференцій чи газетних інтерв'ю, він робив гучні заяви у *Twitter*, які негайно підхоплювалися мільйонною аудиторією, а традиційні медіа були змушені реагувати на вже сформований ним порядок денний. Наслідками цієї поляризації для демократії є ерозія суспільної довіри до медіа й базових державних інститутів – виборчої системи, судів, парламенту. Стратегія дискредитації традиційних медіа й державних інституцій, застосована Д. Трампом, сприяла конституційним кризам та ескалації внутрішньополітичних конфліктів у США (с.285-286)

Таким чином автору вдалося розкрити механізм ерозії суспільної думки до медіа й базових державних інститутів, який фактично руйнує державний лад в Сполучених Штатах Америки. Тепер такий механізм творення хаосу Д. Трамп екстраполює на міжнародне середовище. Все це з відвертою точністю розкрито в дисертаційному дослідженні Федонюка С. В., що безумовно є його персональною науковою заслугою.

В заключній частині цього розділу автор доходить феноменального висновку: «Демократіям потрібно навчитися жити в умовах постійної мінливості й невизначеності інформаційного середовища, бути гнучкими (*agile*), щоб витримати виклики VUCA-світу, виробляючи стратегії збереження демократичних цінностей і стабільності в добу, коли інформаційні потоки формують політичні реалії швидше, ніж устигають реагувати традиційні механізми управління. Отже, колаборативна мережева комунікація вивела політику на новий рівень, де стирається межа між революцією та еволюцією влади. Демократичні системи повинні усвідомити універсальність цього виклику й підготуватися до нього, адже в цифрову епоху стійкість демократії вимірюється як силою інституцій, так і їх спроможністю адаптуватися до мінливої мережевої реальності»(с.299).

Четвертий розділ дисертації присвячений перевірці застосовності побудованої моделі реальних політико-правових й організаційних контекстів в міжнародній безпековій сфері. Перш за все, в цьому розділі дана оцінка національним академічним традиціям дослідження стратегічних комунікацій. Щодо української академічної школи, то в цьому контексті до середини 2010-х років, як зазначає автор, вона залишалась вкрай незначно. Значний поштовх в цьому напрямку досліджень стратегічних комунікацій було зроблено вже в контексті гібридної війни Росії проти України та під впливом наукових розвідок зі стратегічних комунікацій ЄС.

Досить цікавим сюжетом цього розділу є викладення кореляції розвитку стратегічних комунікацій в залежності від політичних режимів. Показано, що в демократичних державах стратегічні комунікації відіграють важливу роль у протидії інформаційним загрозам і формуванні власних наративів, які ґрунтуються на цінностях свободи слова, демократії і плюралізму. Тож в демократичних системах у VUCA-світі стратегічні комунікації перетворюються на багатофункціональний інструмент, який дає змогу демократіям захищати національні інтереси в умовах непередбачуваності й складності глобальних інформаційних потоків, а також брати активну участь у формуванні інформаційного простору, тоді як авторитарні режими здійснюють централізований контроль інформації, де характерною є відсутність незалежних медіа й прагнення зміцнити свій політичний вплив у внутрішньому та міжнародному середовищі.

Також в роботі досить детально проаналізовані інституційні, технологічні та аналітичні моделі колабораційних стратегічних комунікацій, що виникають у відповідь на виклики VUCA – середовища. Автор вказує на шляхи протидії таким викликам, як то: спроможність держави інтегрувати громадські, академічні та комерційні ресурси в спільну систему швидкої реакції (с. 380).

Розглядаючи загрози інформаційній безпеці, пов'язані з колаборативною комунікацією, автор відзначає їх вразливість до дезінформації та маніпуляцій, які здійснюються за допомогою фейкових новин та іншої неправдивої інформації. На історичних прикладах аргументовано показано вплив медіа на стратегічні комунікації, особливо в умовах війни і конфліктів. Одночасно автор звертає увагу на складність інформаційного простору в Україні, що проявляється в багатомірності комунікаційних взаємодій, де участь в поширенні інформації беруть державні органи, блогери, журналісти і звичайні громадяни формуючи децентралізовану мережу інформаційної війни. Це ускладнює координацію й робить інформаційне поле високодинамічним. Але водночас соцмережі стали важливим інструментом для об'єднання українців в умовах війни, допомагаючи формувати інформаційний опір і колективне усвідомлення воєнних подій.

Безумовним внеском автора в дослідження обраної проблематики є звернення до процесів європейської інтеграції та впливу на цей процес VUCA-факторів. Зокрема в роботі наведені

результати аналізу впливу на процеси європейської інтеграції та зовнішню політику ЄС і розглянуто стратегічні реакції ЄС у відповідь на глобальні кризи, воєнні загрози та інформаційну дестабілізацію, що особливо важливо було би врахувати переговорній делегації України при виконанні переговорних кластерів щодо набуття членства в Європейському Союзі (с. 364-365). Слушним уваги видається авторський прогноз розвитку стратегічних комунікацій ЄС у його майбутньому розширенні та реакції на нові VUCA-виклики до 2050 року (с. 379-380-382). Робота завершується цілою низкою рекомендацій з VUCA-адаптації, викладених у формі додатків, які можуть бути використані і слухними в роботі державних органів, медіа, аналітичних центрів і громадських організацій.

Високо оцінюючи результати дисертаційного дослідження С.В. Федонюка, а також його теоретичну і практичну значимість, без уваги залишились деякі аспекти, на які варто було би звернути увагу. Як зазначається в самій анотації і далі по тексту дисертації: «Дослідження спрямоване на пояснення політичної дестабілізації в міжнародно-політичних системах через синтез теорії міжнародних відносин із розглядом колаборативної комунікації» (с. 2). У вступній частині приведений перелік основних шкіл цієї теорії. В самому тексті є згадка про конструктивістський підхід та апеляція до роботи Дж. Ная про різноманітність міжнародних акторів. Проте поза увагою залишається головний напрямок, який би мав бути взятий за основну методологічну базу цього дослідження – теорія політичного реалізму, який пояснює причини хаосу і нестабільності в системі міжнародних відносин та структурний реалізм щодо впливу балансу сили в цій системі.

Велика увага в цій роботі також приділена процесу прийняття стратегічних рішень. Відповідно до теорії прийняття стратегічних рішень базовими моделями такого процесу є біхевіоралістська модель та модель повної і обмеженої раціональності. Так було би важливо зрозуміти як випливає чи співвідноситься модель VUCA з цими базовими теоріями в процесі прийняття стратегічних рішень?

В дисертації зазначається, що результат дослідження полягає в створенні відтворюваного інструментарію для моніторингу та політичного проектування у сфері міжнародної безпеки та зовнішньої політики. Чи пройшов цей інструментарій апробацію, верифікацію та практичну імплементацію в профільних державних установах з міжнародної безпеки та зовнішньої політики або ж відповідних аналітичних центрах?

Переважна більшість наукових праць, за винятком в системі Skopus, та апробації матеріалів дисертації, виконані на місцевому рівні, потребує їх більшої популяризації та апробації на міжнародному рівні в силу великого їх наукового теоретичного та практичного значення. Але в цілому, викладені побажання не зменшують високого науково-теоретичного рівня та практичного значення дисертаційного дослідження.

Найважливіші одержані результати. Отримані результати становлять теоретико-методологічну основу аналізу політичних проблем міжнародних політичних систем і глобального розвитку. Дослідження інтегрує мікро- та макрорівні політики та пропонує практичні інструменти для прогнозування й політичного проектування у сфері безпеки та зовнішньої політики. Теоретичне значення полягає у формуванні цілісної концептуальної рамки мережево-медіатизованої нестабільності в міжнародних політичних системах та введенні пояснювальної призми «VUCA і колаборативна комунікація», що безпосередньо поєднує мікродинаміку колаборативної взаємодії з макрорівнем системних наслідків. У межах цієї призми уточнено причинно-наслідкову архітектуру переходів від горизонтальних мережевих імпульсів до інституційних відповідей держав та міждержавних організацій; окреслено умови двоспрямованої дії колаборативної комунікації – від ескалаційних до деескалаційних ефектів.

Практичне значення цього дослідження полягає у створенні відтворюваного інструментарію для моніторингу та політичного проектування у сфері міжнародної безпеки й зовнішньої політики. Індикаторний набір у поєднанні з макропоказниками дає змогу виявляти ескалаційні тренди й подавати їх у форматі, придатному для управлінських рішень. Типологія сценаріїв «VUCA × Collaboration» дає змогу добирати інструменти втручання відповідно до профілю події та очікуваного міжнародного резонансу. У площині стратегічних комунікацій модель пропонує операційні способи зниження неоднозначності з вимірюваними ефектами. Тож цінність цієї роботи полягає в тому, що вона базується на ґрунтовній науково-теоретичній базі, на підставі застосування якої запропоновані конкретні практичні рекомендації.

Дисертація є самостійною, завершеною науковою роботою здобувача. Дисертантом особисто сформульовано мету й завдання дослідження; обґрунтовано концептуальну рамку мережево-медіатизованої нестабільності та призму аналізу «VUCA × Collaboration»; запропоновано й операціоналізовано вектор показників $\langle V, U, C, A; CD, RL, CE, Pi \rangle$ та макроіндикатори *International Policy Reaction (IPR)* і *Geopolitical Actor Involvement (GAI)*; розроблено типологію сценаріїв нестабільності; створено протоколи формування корпусів даних, правила кодування та верифікації; виконано кількісні розрахунки, мережевий і кластерний аналіз; здійснено інтерпретацію результатів.

Елементи емпіричної бази та методичні напрацювання одержано (зокрема) в межах виконання тематичних НДР кафедри й грантових проектів Erasmus+ Jean Monnet, де дисертант забезпечував концептуалізацію та апробацію отриманих результатів, зокрема в частині, що стосується стратегічних комунікацій і європейської інтеграції. Дотримано вимог академічної доброчесності; усі запозичення та результати спільних робіт мають відповідні посилання; емпіричні розрахунки й візуалізації відтворювані за наданими в роботі описами процедур.

Висновок. На підставі вище викладеного можна стверджувати, що дисертаційна робота Федонюка Сергія Валентиновича на тему: «Нестабільність і колаборативна комунікація в

ж
міжнародних політичних системах» подану на здобуття наукового ступеня доктора політичних наук за спеціальністю 23.00.04 – політичні проблеми міжнародних систем та глобального розвитку, виконана на актуальну тему, є самостійною і завершеною роботою, що відповідає вимогам "Порядку присудження та позбавлення наукового ступеня доктора наук", затвердженим Постановою Кабінету Міністрів України від 17 листопада 2021 р. № 1197 (зі змінами, внесеними згідно з Постановою Кабінету Міністрів України № 502 від 19 травня 2023 р.), а її автор Федонюк Сергій Валентинович заслуговує присудження йому наукового ступеня доктора політичних наук за спеціальністю 23.00.04 – політичні проблеми міжнародних систем і глобального розвитку.

Офіційний опонент

професор, доктор політичних наук,
професор кафедри міжнародних відносин
та зовнішньої політики Навчально-наукового інституту міжнародних відносин
Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Перепелиця Г.М.

“ 26 ” __січня__ 2026 року

Підпис *Г.М. Перепелиця* стверджую
Відділ кадрів Київського національного
університету імені Тараса Шевченка
26 *01* *2026*

